

УДК 378(510)

**ДО ПИТАННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ
ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ
У КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ**

Чжан Лун

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
E-mail: 45547479@qq.com*

**THE ISSUE OF THE TEACHERS PERSONAL AND PROFESSIONAL
DEVELOPMENT SYSTEM FORMATION PERIODIZATION
IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA**

Zhang Long

*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine)*

Здійснено зіставний аналіз різних підходів китайських і вітчизняних дослідників до періодизації розвитку системи освіти Китайської Народної Республіки. Для виявлення етапів генези мети, теорії і практики особистісно-професійного розвитку вчителів за основу обрано періодизацію, що складається з п'яти періодів: (I) 1949–1956 – підготовка в найкоротші терміни значної кількості педагогічних кадрів → (II) 1957–1965 – підвищення професійної компетенції викладачів для виконання завдань всеосяжного соціалістичного будівництва → (III) 1966–1976 – виховання кадрів, які підтримують Комуністичну партію та соціалістичну ідеологію → (IV) 1977–1984 – відродження армії китайських викладачів та відновлення високого престижу педагогічної роботи → (V) 1985–1998 – інтенсифікація підготовки вчителів, здатних виховувати «будівельників соціалізму» та підвищити «якісні характеристики китайської нації» → (VI) 1999 – наш час – особистісно-професійний розвиток компетентного педагога-дослідника, здатного навчатися упродовж життя. Для обґрунтування періодизації застосовано не тільки соціально-політичні чинники, але й суто педагогічні критерії.

Ключові слова: освіта, неперервна педагогічна освіта, періодизація, вчителі, особистісно-професійний розвиток, Китайська Народна Республіка.

Done contrastive analysis Chinese and local researchers to periodization the education system of China development different approaches. To identify the theory and practice teachers personal and professional development genesis stages was elected periodization on the basis of five periods: short term preparation of a great number of pedagogical personnel (1949–1956) → increasing of the professional competence of teachers for the overall Socialist construction task fulfilment 1957–1965) → education of personnel who support the Communist party and Socialist ideology (1966–1976) → restoration of the army of Chinese teachers and renovation of the high prestige of the pedagogical work (1977–1984) → preparation intensification of teachers capable of educating “the builders and disciples of the Socialism” and to heighten “qualitative characteristics of the Chinese nation” (1985–1998) → provision of the Personal and professional formation of a competent pedagogue-researcher, capable of studying during their whole life (1999 – present times).

To justify the periodization applied not only socio-political factors, but purely educational criteria.

Key words: education, continuous pedagogical education, periods, teachers, personal and professional development, the People's Republic of China.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена потребою української педагогічної науки та освітньої практики у вивченні та творчому використанні досягнень систем освіти зарубіжних країн на етапі інтеграції у світовий освітньо-культурний простір. Сьогодні Китай є однією з країн з найінтенсивнішими темпами та найбільш вражаючими результатами суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. Цим зумовлений інтерес науковців багатьох країн до особливостей побудови й функціонування сучасної системи освіти КНР, що забезпечили досягнення в порівняно короткі терміни таких переконливих показників ефективності китайської моделі цивілізаційного поступу та людського розвитку.

У сучасних умовах особлива увага має бути зосереджена на вчителів як ключовій дійовій особі всіх освітніх перетворень. У зв'язку з цим українським освітянам буде корисним досвід китайських колег стосовно особистісно-професійного розвитку вчителів, вдосконалення їхньої загальної культури, професійної кваліфікації та піднесення соціального статусу до рівня, що відповідає високій ролі Вчителя в суспільстві.

Аналіз наявних публікацій. Розвитку педагогічної теорії і освітянської практики в перші десятиліття існування Китайської Народної Республіки присвячені роботи В. Клепікова, Куо Шао-тан (А. Кримова), Е. Моносзон та ін. У спогадах членів делегації радянських педагогів, які відвідали КНР у 1956 р., містяться цінні свідчення, зокрема щодо розвитку педагогічної науки в КНР (Е. Моносзон) та організації підготовки вчителів у педагогічних училищах Китаю (М. Борткевич).

В останній чверті ХХ ст. китайський уряд розпочав низку реформ, спрямованих на соціалістичну модернізацію суспільства. І чи не найважливішою ланкою і рушійною силою реформ було визнано освіту (Н. Боревська, В. Клепиков, О. Машкіна, І. Смирнова, Т. Шаренкова та ін.), зокрема, педагогічну (М. Боєнко, Ду Яньян, Лу Шаньшань, Тан Юйгуан, Чжан Лі-Сін та ін.), а також її післядипломну ланку (Н. Котельнікова).

Мета статті – зіставити підходи до періодизації генези неперервної педагогічної освіти в Китайській Народній Республіці для уточнення етапності становлення системи особистісно-професійного розвитку китайських вчителів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до конфуціанського канону, стати наставником може лише людина, яка знає «причини розквіту і занепаду освіти», здатна оцінити, «що в учінні легко і що важко, що прекрасно і що погано». Саме від вчителя залежить привабливість процесу навчання, його природність. «Коли шляхетний чоловік вчить і наставляє, він веде, але не тягне за собою, спонукає, але не змушує, відкриває [шлях], але не доводить [до кінця]». У результаті виникає така важлива для досягнення результату в навчанні «згода між учнем і вчителем, легкість [навчання], [самостійні] роздуми – ось що називається вмільм керівництвом», – констатує конфуціанське джерело. І досягнення результату можливе лише в тому випадку, якщо мова педагога «стисла і дохідлива, глибока і змістовна, скупа на приклади, але зрозуміла» [7, с. 113]. Учитель має служити зразком для наслідування, являти собою «живе втілення рис ідеальних мудреців» [2, с. 78].

Такі високі соціальні вимоги до особистісно-професійних якостей учителя спричиняють підвищену увагу освітянської спільноти Китаю не тільки до професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних вищих навчальних закладах, але й розбудову системи особистісно-професійного вдосконалення вже працюючих освітян – системи неперервної педагогічної освіти педагогів упродовж життя.

Утім освіта, яка в будь-якому суспільстві стоїть на службі в державі та виконує надзвичайно важливу ідеологічну місію, завжди у своєму розвитку так чи інакше відгукується на всі соціально-політичні процеси в країні. Тож і базова професійна педагогічна підготовка, і післябазове особистісне й професійне вдосконалення вчителів повною мірою відчули на собі кардинальні політичні, економічні, соціальні зрушення, що відбувалися в китайському суспільстві в другій половині ХХ століття.

Саме ключові події суспільно-політичного життя Китаю найчастіше покладаються в основу періодизації розвитку системи освіти китайськими дослідниками. Так, Чжан Ланьсін, Фан Сяодун і Ду Яньян, досліджуючи розвиток школи й освіти, а також педагогічної освіти в КНР, виокремлюють чотири періоди:

- початку соціалістичних перетворень (1949–1956 рр.);
- всеосяжного соціалістичного будівництва (1956–1966 рр.);
- «культурної революції» (1966–1976 рр.)
- соціалістичної модернізації Китаю (з 1976 р. дотепер) [3; 12].

На нашу думку, наведеній періодизації бракує, по-перше, деталізації, адже, наприклад, «з 1976 року дотепер» – це надто широкий часовий діапазон, особливо якщо порівнювати його з тривалістю інших періодів, виокремлених названими авторами. Тим більше, що за сорок років у КНР відбулося багато важливих подій і перетворень. По-друге, наведена періодизація жодним чином не відображає особливостей культурно-освітнього життя Китаю, а лише констатує зміни політичного клімату всередині країни.

Дещо по-іншому вибудовують періодизацію розвитку освіти, зокрема педагогічної, українські та російські дослідники.

Так, О. Михайліченко та О. Шрестха, характеризуючи зміни, що відбулися в національній системі освіти Китаю після створення КНР, виокремлюють п'ять періодів: (I) 1949–1951 рр., (II) реформ, проголошених постановою Державної Народної Адміністративної Ради від 10.08.1951 р., періоди (III) «культурної революції» та (IV) після неї, а також (V) період після реформ 1985 р. [9].

Наведена періодизація, з нашої точки зору, теж не позбавлена вад. Насамперед, їй бракує характеристики періодів, адже ми бачимо лише формальне окреслення їх меж. Також після 1996 р., коли було розроблено цю періодизацію, минуло досить багато часу, і тепер останній період потребує деталізації.

Російська дослідниця М. Боєнко запропонувала періодизацію історії освіти в КНР, виокремивши в її розвитку три періоди:

- (I) реформування системи освіти (1949–1966 рр.);
- (II) руйнації системи освіти в епоху «культурної революції» (1966-1976 рр.);
- (III) відновлення системи освіти (1976–1981 рр.).

На думку М. Боєнко, здійснена після 1981 р. чергова реформа системи освіти надала їй сучасних обрисів [1].

У цілому погоджуючись із запропонованою М. Боєнко періодизацією, Лу Шаньшань робить низку уточнень. Так, з її точки зору, верхню хронологічну межу періоду відновлення системи освіти після епохи «культурної революції» доцільно змістити з 1981 р., коли, за висновками російської дослідниці, розпочався відлік нового, сучасного періоду розвитку педагогічної освіти в КНР. Лу Шаньшань зсуває межу початку наступного періоду та позначає її 1985 роком. Адже саме 27 травня 1985 р. Центральний Комітет Комуністичної партії Китаю та Державна Рада КНР прийняли постанову «Про реформу системи освіти» [11]. Саме з прийняття цієї постанови розпочалися системні трансформації в руслі соціалістичної модернізації, спрямовані на підвищення освітнього і культурного рівня китайського народу, підготовку необхідної кількості кваліфікованих спеціалістів [8, с. 62–63].

На основі аналізу змін у визначенні мети, завдань, принципів і змісту підготовки вчителів Лу Шаньшань робить висновок, що система педагогічної освіти КНР у своєму розвитку пройшла етапи:

(I) становлення педагогічної освіти в умовах соціалістичних перетворень (1949–1956 рр.), коли відбувалась кардинальна трансформація системи підготовки вчителів, яка залишилась від попередніх епох, на абсолютно нових ідеологічних і методологічних засадах;

(II) розвитку професійної компетентності вчителів в умовах всеосяжного соціалістичного будівництва (1957–1965 рр.), який прийшов на зміну екстенсивному нарощуванню контингенту вчительських кадрів на попередньому етапі;

(III) руйнування системи підготовки вчителів у період «культурної революції» (1966–1976 рр.);

(IV) відродження системи педагогічної освіти (1977–1984 рр.), коли відбувалося відновлення знищеного в попереднє десятиліття вчительського контингенту та відродження високого престижу педагогічної праці;

(V) прискореної модернізації системи освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства, коли знову на порядку денному постало завдання підвищення рівня кваліфікації вчителів (1985–1998 р.);

(VI) нинішній етап розбудови відкритої системи неперервної педагогічної освіти, коли на державному рівні сформульовано нову мету підготовки вчителя: забезпечити особистісно-професійне становлення

компетентного педагога-дослідника, здатного до навчання упродовж життя (розпочався в 1999 р.) [8].

У цілому ми погоджуємося з періодизацією історії педагогічної освіти КНР, запропонованою Лу Шаньшань. Разом із тим, специфіка дослідження становлення теорії і практики особистісно-професійного розвитку вчителів у системі неперервної педагогічної освіти КНР потребує розгляду не лише базової підготовки, а й післябазового, післядипломного вдосконалення професійної компетентності, культури, розвитку особистості вже працюючих китайських учителів.

У цьому контексті маємо змогу розглянути періодизацію генези післядипломної педагогічної освіти (ППО), запропоновану Н. Котельніковою [5; 6]. Українська дослідниця виокремлює й характеризує п'ять основних періодів становлення й розвитку ППО в Китайській Народній Республіці:

(I) період зародження організаційних форм підвищення кваліфікації вчителів (1951–1958 рр.), протягом якого відбувався пошук форм і методів підвищення кваліфікації педагогів, створення окремих елементів структури підвищення кваліфікації вчителів-практиків;

(II) період кризи, викликаній політикою «великого стрибка» і «культурною революцією» (1958–1977 рр.), під час якої практично була паралізована вся система народної освіти Китаю загалом та система підвищення кваліфікації вчителів зокрема;

(III) період відновлення та формування системи підготовки та підвищення кваліфікації вчителів (1977–1990 рр.), що характеризувався створенням мережі закладів ППО, головною метою яких було вирішення проблеми величезного браку кваліфікованих учителів загальноосвітніх шкіл;

(IV) період розвитку післядипломної освіти вчителів як важливої ланки в структурі неперервної педагогічної освіти (1990–1999 рр.), коли на зміну парадигмі післядипломної освіти вчителів з метою підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня прийшла інноваційна парадигма освіти, найважливішим складником якої стала ідея освіти протягом усього життя;

(V) період вдосконалення та подальшого розвитку системи післядипломної освіти вчителів (1999 р. – по теперішній час), який характеризується впорядкуванням та структуруванням ППО, підтримкою концепції наступності базової та післядипломної освіти, застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, упровадженням

інноваційних форм та методів організації процесу підвищення кваліфікації вчителів.

Нам імponує ретельний аналіз Н. Котельніковою низки зовнішніх, і внутрішніх чинників (політичні, економічні, соціальні трансформації, зміни освітньої парадигми тощо) генези ППО в Китаї. Утім, не з усіма висновками української дослідниці можемо погодитися.

Насамперед, вважаємо, що післядипломна педагогічна освіта як підсистема системи освіти Китаю в цілому проходить усі ті ж щаблі становлення й розвитку. Тож маємо підстави стверджувати, що перші свої кроки ППО в тому чи іншому вигляді робила вже з перших днів існування Китайської Народної Республіки, і немає підстав «відтермінувати» її зародження на пізніший час.

Не можемо також погодитися з об'єднанням епох «великого стрибка» й «культурної революції», адже в другій половині 50-х рр. ХХ ст. китайський уряд продовжував вживати заходів, спрямованих на розвиток педагогічної науки й освітянської практики, в тому числі професійної педагогічної освіти. На той час в 40 педагогічних вишах Китаю було відкрито 68 кафедр педагогіки, на яких працювало 926 наукових співробітників [10, с. 44], а за наступне десятиліття їх кількість зросла до 1500 [4, с. 104]. Було розроблено 12-річний перспективний план розвитку наукових досліджень у галузі педагогіки; до 1966 р. започатковано 15 науково-дослідних організацій освітянського профілю [Там само]; у провінціях створювались численні учительські асоціації [3].

Кризові явища в розвитку педагогічної освіти Китаю дійсно були спричинені прийняттям 20 вересня 1958 р. указу «Про роботу в галузі просвіти», але наростали вони поступово і згодом, в епоху «культурної революції», призвели до руйнації всіх позитивних надбань попередніх років. Уже з цієї причини не погоджуємося також і з характеристикою періоду «культурної революції» лише як кризового.

Не бачимо доцільності й у відтермінуванні закінчення періоду відновлення системи підготовки та підвищення кваліфікації вчителів до 1990 р. Адже в 1985 р. було прийнято без перебільшення епохальне рішення ЦК КПК «Про реформу структури освіти» [11] та розпочато його реалізацію.

Погоджуємося з тим, що з початку 1990 рр. до широкого обігу в освітянських колах поступово почало входити поняття «неперервна освіта», але вважаємо, що це стало лише своєрідним ментальним

трампліном, підготовкою до глибокого й повного усвідомлення педагогічною громадськістю Китаю ідеї навчання упродовж життя. У свою чергу, лише прийняття в 1999 р. «Положення про післядипломну освіту вчителів початкової та середньої школи» інституціювало перехід до повноцінної реалізації концепції неперервної освіти й навчання впродовж життя.

Можемо передбачити, що прийняття ЦК КПК і Держрадою КНР в липні 2010 р. «Державного плану реформи та розвитку освіти КНР на середньостроковий і довгостроковий період (2010–2020 рр.)» може ознаменувати початок нового періоду в розвитку системи неперервної педагогічної освіти. Але для впевнених висновків на сьогодні бракує масштабної інформації про хід реалізації реформ.

Висновки. Проведений зіставний аналіз різноманітних підходів дає підстави спиратися у своєму дослідженні особистісно-професійного розвитку вчителів у системі неперервної педагогічної освіти КНР на періодизацію генези національної системи освіти в цілому, запропоновану Лу Шаньшань. Адже неперервна педагогічна освіта є невід’ємним складником національної системи освіти Китаю і проходить у своєму становленні й розвитку ті самі періоди. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі пов’язуємо з дослідженням динаміки мети, принципів, змісту, форм і методів особистісно-професійного розвитку китайських учителів у кожний з цих періодів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боенко М. А. Становление и современное состояние системы профессионального педагогического образования в Китае : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Общая педагогика, история педагогики и образования / Боенко Марина Алексеевна. – Новосибирск, 2006. – 236 с.
2. Боровская Н. Е. Очерк истории школы и педагогической мысли в Китае : Монография. / Н. Е. Боровская; Российская академия наук. Ин-т Дал. Востока – М. : [Б.и.], 2002. – 146 с.
3. Ду Яньян. Развитие высшего педагогического образования в Китае : дис. ... канд. пед. : 13.00.01 Общая педагогика, история педагогики и образования / Ду Яньян. – Санкт-Петербург, 2004. – 160 с.
4. Клепиков В. З. Развитие системы научно-педагогических учреждений КНР (1949-1989) / В. З. Клепиков // Педагогика. – 1992. – № 3. – С. 103–109.
5. Котельнікова Н. Періодизація історії розвитку післядипломної педагогічної освіти в КНР / Н. Котельнікова // Історико-педагогічний альманах. – 2011. – Вип. 2. – С. 77–82.

6. Котельнікова Н. Періодизація історії розвитку післядипломної педагогічної освіти в КНР / Н. Котельнікова // Історико-педагогічний альманах. – 2010. – Вип. 1. – С. 66–71.
7. Ли цзи («Записки о нормах поведения») // Древнекитайская философия : собр. текстов в 2-х т. / сост. Ян Хи-Шун. – Т. 2. – М. : Мысль, 1973. – С. 99–140.
8. Лу Шаньшань. Подготовка учителей начальной школы в Китайской Народной Республике : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 Теория и методика профессионального образования / Лу Шаньшань. – Харьков, 2011. – 315 с.
9. Михайличенко О. В. Система освіти у сучасному Китаї / Михайличенко О. В., Шрестха О. О. – К. : Київський держ. лінгвістичний ун-т; Інститут Схід-Захід, 1996. – 66 с.
10. Монозон Э. Педагогическая наука в Китайской Народной Республике / Э. Монозон // Школа и просвещение в народном Китае : сб. ст. – М. : [Б.и.], 1957. – С. 43–47.
11. О реформе системы образования : Постановление Центрального Комитета Коммунистической партии Китая и Государственного Совета КНР / ЦК КПК; Госсовет КНР // Жэньминь жибао. – 1985. – 29 мая. – С. 34.
12. Чжан Ланьсин. Китай / Чжан Ланьсин, Фан Сяодун // Педагогика народов мира : История и современность / [К. Салимова, Н. Додде, З. Тажуризина и др.]. – М. : Педагогическое общ-во России, 2001. – С. 193–234.

REFERENCES

1. Boenko M. A. Stanovlenie i sovremennoe sostoyanie sistemyi professionalnogo pedagogicheskogo obrazovaniya v Kitae [Formation and a modern condition of vocational teacher education system in China] : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Obschaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya / Boenko Marina Alekseevna. – Novosibirsk, 2006. – 236 s.
2. Borevskaya N. E. Ocherk istorii shkolyi i pedagogicheskoy myisli v Kitae [Essay on the history of the school and pedagogical thought in China] : Monografiya. / N. E. Borevskaya; Rossiyskaya akademiya nauk. In-t Dal. Vostoka – М. : [Б.и.], 2002. – 146 s.
3. Du Yanyan. Razvitie vyisshego pedagogicheskogo obrazovaniya v Kitae [Development of the higher pedagogical education in China] : dis. ... kand. ped. : 13.00.01 Obschaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya / Du Yanyan. – Sankt-Peterburg, 2004. – 160 s.
4. Klepikov V. Z. Razvitie sistemyi nauchno-pedagogicheskikh uchrezhdeniy KNR (1949–1989) [The development of research and educational institutions System of China (1949–1989)] / V. Z. Klepikov // Pedagogika. – 1992. – # 3. – S. 103–109.
5. Kotel'nikova N. Periodyzatsiya istoriyi rozvytku pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity v KNR [Periodization of the history of Postgraduate Education in China] / N. Kotel'nikova // Istoryko-pedahohichnyy al'manakh. – 2011. – Vyp. 2. – S. 77–82.
6. Kotel'nikova N. Periodyzatsiya istoriyi rozvytku pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity v KNR [Periodization of the history of Postgraduate Education in China] / N. Kotel'nikova // Istoryko-pedahohichnyy al'manakh. – 2010. – Vyp. 1. – S. 66–71.

7. Li tszi («Zapiski o normah povedeniya») [Li tszi (“Notes on the Standards of Conduct”)] // Drevnekitayskaya filosofiya : sobr. tekstov v 2-h t. / sost. Yan Hi-Shun. – T. 2. – M. : Myisl, 1973. – S. 99-140.

8. Lu Shanshan. Podgotovka uchiteley nachalnoy shkolyi v Kitayskoy Narodnoy Respublike [Training primary school teachers in the People’s Republic of China] : dis. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 Teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya / Lu Shanshan. – Harkov, 2011. – 315 s.

9. Mykhaylychenko O. V. Systema osvity u suchasnomu Kytayi [The education system in modern China] / Mykhaylychenko O. V., Shrestkha O. O. – K. : Kyyivs'kyi derzh. lnhvistychnyy un- t; Instytut Skhid-Zakhid, 1996. – 66 s.

10. Monoszon E. Pedagogicheskaya nauka v Kitayskoy Narodnoy Respublike [Pedagogical science in the People's Republic of China] / E. Monoszon // Shkola i prosveschenie v narodnom Kitae : sb. st. – M. : [B.i.], 1957. – S. 43–47.

11. O reforme sistemyi obrazovaniya [On the reform of the education system] : Postanovlenie Tsentralnogo Komiteta Kommunisticheskoy partii Kitaya i Gosudarstvennogo Soveta KNR / TsK KPK; Gossovet KNR // Zhenmin zhibao. – 1985. – 29 maya. – S. 34.

12. Chzhan Lansin. Kitay [China] / Chzhan Lansin, Fan Syaodun // Pedagogika narodov mira : Istoriya i sovremennost / [K. Salimova, N. Dodde, Z. Tazhurizina i dr.]. – M. : Pedagogicheskoe obsch-vo Rossii, 2001. – S. 193-234.